

Р. Кедро

ДЕНЬ

(З циклю: Погідне серце.)

Пливе сумирно золотистий день;
Цілує сонце овочі і зела,
Від вітру крил колишеться омела,
Струнки тополі і пожовклий клен.

Ясніють білі будівлі. А ген
Сивіє мряка — білих хмар постеля;
Се осінь нею кругозір оплела,
Повітря повне сверщових пісень.

Прикрила землю копула кругляста
А над акацій темні голови,
Понад дахи блискучі й над тополі,

Мов мрія про якесь незнане щастя
Тріпочуться сріблясті голуби,
Кружляючи у лазуревім морі.

Джилберт К. Честерген

СТРІЛА З НЕБА

(Переклад з англійського).

Сотні детективних оповідань починаються з вияву вбивства якогось американського мільонера. Це з невідомих причин уважають за лихо.

Приємно мені заповісти, що й отсе наше оповідання має початися від убивства аж трьох мільярдерів — дехто вважатиме це може *embarras de richesse*.

Але саме та зустріч чи тяглість злочинів відокремила даний випадок з-поміж ряду інших та зробила з нього проблему. Загальна думка була, що всі три мільйонери впали жертвою якоїсь мести чи прокляття, звязаних із посіданням пам'ятки дуже великої матеріальної та історичної вартости; був це посуд, оббитий дорогоцінними каменями, загально відомий під назвою коптійської чаші. Її походження було неясне, а вжиток мабуть лучився з релігійним культом. Дехто приписував долю, яка зустріла власників чаші, фанатизмові якогось східнього християнина, обуреного тим, що святий предмет переходив у такі негідні руки. Але таємничий убийник, чи був він тим фанатиком чи ні, викликав собою сензаційне зацікавлення серед журналістів і плетунів. Безіменного злочинця обдарували навіть назвищем, а властиво прізвищем. Проте нас цікавить єдино історія третьої його

жертви, бо тільки в цьому випадку мав нагоду проявити себе панотець Бравн, герой цих нарисів*).

Коли панотець Бравн уперше зійшов з трансатлантийського корабля на американську землю, відкрив, подібно як багато англійців перед ним, що він — куди знатніша особа, ніж думав. Його присадкувата постать, короткозорість та звичайність, його трохи вилянула чорна ряса не були б помітні в натовпі з його краю, а якщо б їх і завважили, то хіба тільки через їх надзвичайну буденність. Але Америка — геніяльний край, щоб поширити чиюсь славу. Участь панотця в одному чи двох цікавих кримінальних випадках, а також його давнє товаришування з Флямбом, ексзлочинцем і детективом, зробили панотцеві славу репутацію в Америці тоді, коли в Англії про нього тільки що починали говорити. Його кругле обличчя зробилося збентежене, й здивоване, коли на набережній оточила його група журналістів, наче ватага розбишак. Вони закидали його запитаннями про такі речі, що в них він менш за все мав себе за авторитет, як от про деталі жіночої ноші, чи про статистику злочинців у краю, що на нього вперше він глянув. Контраст із цією солідарною бойовою групою давала самітна постать, що стояла окремо, вся чорна проти ясного соняшного світла того ясного краю й пори року. Це була постать високої людини з жовтуватим обличчям, у великих рогових окулярах. Коли журналісти скінчили, та людина рухом руки задержала панотця Бравна й спитала:

— Вибачте, чи не шукаєте, пане, капітана Ввена?

Треба згадати, щоб виправдати панотця Бравна — а він сам напевно був би вибачився, — що панотець ніколи раніш не бачив Америки й ніколи не зустрічав таких окулярів у черепашиній оправі, бо ця мода ще не була поширилася в Англії. Отже в першій хвилині видалось йому, що дивиться він на якусь витріщену морську потвору в шоломі нурця. А до того ця людина була елегантно одягнена; отже простодушному панотцеві видавалися ті окуляри найдивовижнішим способом споганити себе. Це було б те саме, якщо б для більшої елегантності цей добродій справив собі третю ногу. Запит також збентежив панотця. Американський летун Ввен, приятель декого з його французьких друзів, був щоправда в довгому списку осіб, яких він сподівався побачити під час свого побуту в Америці, але панотець ніколи не думав, що почує про нього так хутко.

— Вибачте, — спитав непевно — ви капітан Ввен? Або — або може ви його знаєте?

— Я зовсім певний, що я не капітан Ввен — сказав пан в окулярах і з задеревілим обличчям. — Набрал я тієї певности тоді, коли побачив його там у самоході, де він чекає на вас. Але ваше друге питання трохи складніше. Думаю, що знаю Ввена і його дядька, і старого Мертена. Знаю старого Мертена,

*) Зо збірки оповідань Честертена п. з.: „Недовірчивість панотця Бравна“.

але він не знає мене. Він думає, що це перевага для нього, а я думаю, що це перевага для мене. Зрозуміли, панотче?

Панотець Бравн не цілком зрозумів. Зирнув на блискучу верхню моря, на вежі міста, а потім знову на людину в окулярах.

Було щось майже азійське у її жовтавому обличчі, навіть китайське; його мова, здавалося, складалася наче з різних покладів іронії. Був типом, яких зустрінете інколи посеред сердешного товариського населення Америки: був загадковим американцем.

— Моє прізвище Дрег — сказав. — Норман Дрег, і я американський громадянин; це все пояснює. На всякий випадок, думаю, ваш приятель Ввен схоче в'яснити панотцеві решту, отже можемо відкласти четвертого липня на коли інде.*

Панотця Бравна, трохи збитого з пантелику, затягнуто до авта, що стояло оподалік. З нього кивав до нього рукою молодий чоловік зо скуйовдженим жовтавим волоссям та втомленим понурим обличчям; представився панотцеві як Петро Ввен. Панотець Бравн і не чувся, як його посадили в самоході і повезли з надзвичайною швидкістю через місто, а опісля почерез заміську околицю. Він ще не привик до поривчастої практичності американської поведінки й почував себе дивно, ніби везли його в чарівний край казки візком, запряженим смоками. В таких метушливих умовинах він уперше почув з довгих монольоїв Ввена й коротких уривчастих речень Дрега — оповідання про коптійську чашу і про два злочини, зв'язані з нею.

Виявилось, що Ввен мав дядька на ім'я Крек, а той знову був спільником Мертена. Мертен був третім з черги власником чаші і, як обидва її попередні власники, великим промисловцем-багатієм. Перший з них Тит П. Трент, міляний король, діставав листи з погрозами від когось, що підписувався Данило Дум. Це був напевно псевдонім, але ім'я це стало скоро всім відоме не менш, як імена Робіна Гуда або Джека Патрача разом. Бо скоро стало ясне, що автор погрозливих листів не думає обмежитися до погроз. Одного ранку старого Трента знайшли мертвого у власному ставку, зарослому лілями. Злочинець зник безлідно. На щастя, чаша була в банку і перейшла, як і решта Трентового майна, до його двоєрідного брата, Браена Гордера, теж великого багатія. Невідомий ворог став тепер засипувати Гордера погрозливими листами. Браена Гордера найшли мертвого під скелею близько його приморської вілли, до якої злочинець і вломився. Крадежу dokonано того разу у великому стилі: бо хоч чаша і тоді не попала до грабіжників, але вкрадено стільки цінних паперів і акцій, що Гордерові інтереси через те дуже захиталися.

— Гордерова вдова — пояснив Ввен — мусіла продати більшість цінних речей, і я думаю, що тоді саме Брандер Мартен і придбав чашу. Він мав її вже тоді, коли я з ним познайомився.

*) День пам'ятки визволу Америки; тут, іронічно, врочисте привітання.

Але ви можете уявити собі, що це не дуже приємно бути її власником.

— Чи містер Мертен теж діставав загрозові листи? — спитав по хвилині панотець Бравна.

— Мені здається, так — сказав Дрег. Щось у його голосі приневолило панотця з цікавістю глянути на нього; при тім завважив, що людина в окулярах сміялась нечутно, але так, аж прибулому мороз пішов за плечима.

— Я певний, що він їх діставав — промовив похмуро Ввен. — Листів я тих не бачив; Мертен не показує всіх листів навіть своєму секретареві, бо в своїх справах він дуже скритий, як пристало великому промисловцеві. Але я бачив його схвилованим і стривоженим деякими листами, що їх він розкривав раниш, аніж бачив їх його секретар. А тепер навіть і секретар починає нервуватися і певний, що хтось підстерігає старого. Коротко кажучи, ми були б вам дуже вдячні, як би ви нам щось тут порадили. Всім відома ваша велика слава, панотче, і тому секретар просив мене, якщо не будете перечитись, щоб я вас привіз просто до Мертенового дому.

Тепер розумію — сказав панотець, зясувавши собі аж тепер, чому його так нагло пірвали. — Але не бачу, чи можтиму зарадити тут більше за вас. Ви тут на місці мали всотеро більше даних зробити з тих пригод науковий висновок, аніж я, випадковий відвідувач.

— Так — сухо замітив Дрег, — наші висновки надто наукові, щоб були правильні. Я думаю, те, що зустріло Тита П. Трента, просто впало з неба, не ждучи наукового пояснення. Як то кажуть, грім з ясного неба.

— Не скажете хіба, що це було б щось надприродне? — скрикнув Ввен.

Але дізнатися, про що думав містер Дрег, в усякому випадку було нелегко; хіба, коли назвав кого загарливим чоловіком, то мабуть уважав його за блазня. Містер Дрег сидів далі зо східньою непорушністю, поки аж за хвилину авто зупинилося коло призначеного місця. Місце те виглядало досить чудно. Через рідкий ліс вони проїхали на відкриту рівнину. На ній, просто перед ними, була будівля, похожа на аеродром, обведена масивним муром, чи властиво дуже високим валом, щось наче римський табор. Огорожа не була деревляна ні мурована; пильніше придивившись, можна було спостерегти, що зробили її з заліза.

Всі вони висіли з авта; після деяких маніпуляцій, що нагадували відчинювання сейфа, в стіні відкрилися з великою обережністю маленькі двері. На превелике счудовання панотця Бравна, людина на імя Дрег, не задумувала зовсім іти до середини, тільки неприродно весело попрощалася з ними:

— Не зайді — сказав містер Дрег — бо це була б за велика радість для Мертена. Він так мене дуже любить, що ще вмер би з радости.

Відійшов, а здивованого панотця пропустили через крицеві двері, що відразу ж, грюкнувши, зачинилися за ним. В середині був великий, добре загосподарований город, веселенький, різнобарвний, але без усяких дерев, кущів чи навіть високих квіток. У його осередку здіймався будинок гарної, навіть імпазантної архітектури, але такий високий і вузький, що нагадував башту. Палке сонце блищало денедє на склі коло даху, але в усій долішній частині будинку зовсім не було вікон. Усюди царила непорочна, блискуча чистота, так гармонізуюча з чистим американським повітрям. Увійшовши у присінок, вони опинилися серед блискучого різнобарвного мармору, металю, емалі, — тільки не було там сходів, нічого, крім місця на вінду між міцними стінами. Доступу до неї берегли два сильні хлопці, що виглядали на перебраних полісменів.

— Трохи скомплікована охорона, знаю — сказав Ввен. — Можливо, вам видасться трохи дивним, панотче, що Мертен мусить жити в такій твердині, не маючи навіть деревини в садку, за якою міг би ще хто сховатись. Але ви не знаєте, з чим нам доводиться вести боротьбу в цьому краю. І мабуть не знаєте теж, що значить імя Брандера Мертена. На вигляд це спокійна людина, що на неї на вулиці ніхто й уваги не зверне; правда, тепер не буває й такої нагоди, бо він виїздить тільки зрідка, й то в закритому авті. Але якби щось Брандерові Мертенові сталося, затряслась би вся земля від Аляски до Канібальських островів. Думаю, ніколи не бувало такого короля чи цісаря, що мав би таку владу над людьми, яку він має. Якби вам запропонували відвідати царя чи англійського короля, ви таки з цікавості прийняли б запросини. Може ви байдуже ставитеся до царів і мільйонерів, але таки сила завсіди будить цікавість. Сподіюся, що не буде це проти ваших принципів, відвідати одного з сучасних імператорів, а ним є без сумніву Мертен?

— Зовсім ні — сказав спокійно панотець Бравн. — Це мій обов'язок відвідувати ув'язнених і всіх нещасних у неволі.

Вони замовкли, а Ввен похмурився з якимось чудним кривим виразом лиця. А потім нагло обізвався:

— Ви повинні пам'ятати, що проти нього не звичайні опришки чи члени якоїнебудь чорної руки. Цей Данило Дум — справжній диявол. Згадайте тільки, як він утопив Трента в його власнім садку, а Гордера вбив у його ж таки хаті, а сам пропав безслідно.

Горішний поверх дому з надзвичайно грубими стінами складався з двох світлиць: з одної, до якої вони саме ввійшли, та внутрішньої, що була санктуарією мільйонера. Входили вони саме в першу кімнату, коли з дальшої вийшли два відвідувачі. З одним Петро Ввен привітався — був це його дядько. Дядько був маленький, але міцний і жвавий чоловік, з голеною, ніби лисою головою і таким брунатним обличчям, що, здавалось, ніколи не було біле. Був це старий Крек; звали його звичайно Гікорі Крек, в пам'ять більш відомого старого Крека; він набув слави в останніх війнах з червоноскірами. Товариш його був

до нього зовсім подібний: чепурна людина з чорним, наче з ляки, волоссям, з моноклем на чорній стрічці, на імя Бернارد Блек. Як Мартенів адвокат Блек відбув з обома спільниками нараду в справах фірми. Ті чотири мужчини зустрілися на середині зовнішньої кімнати й зупинилися на хвилинку для кількох ввічливих слів. Крім них, що ввійшли й вийшли, в глибині кімнати біля внутрішніх дверей сиділа в півсвітлі вікна тяжка й непорушна постать широкоплечого мурина. Був це — за американським жартівливим самокритицизмом, так званий „злий чоловік”, — придворна охорона, як його називають друзі, чи опришок — на думку ворогів. Ця людина навіть не ворухнулася, щоб привітати когонебудь. Побачивши його в зовнішній кімнаті, Петро Ввен спитав нервово:

— Є хтонебудь у шефа?

— Не роби шуму, Петре, — засміявся його дядько. — В нього є секретар Ввілтен, а цього, думаю, досить. Він мабуть навіть ніколи й не спить, так береже Мертена. Варт він більш, аніж двадцять сторожів. А швидкий і спокійний, як індієць.

— Ну, про це ти знаєш найкраще — посміхнувся сестрінок. — Пригадую собі твої оповіді про індіян, коли я ще був малий та любив читати оповідання про червоноскірих. Але в моїх книжках червоноскірим індіанам завжди припадала невдача.

— В житті бувало не так — сказав суворо старий пограничник.

— Справді? — спитав чемненький пан Блек. — Я ж думав, що вони мало що могли зробити проти нашої вогнепальної зброї.

— Я бачив раз, як індієць, що стояв проти сотні вимірених у нього рушниць з одним тільки скальповим ножом, убив білого, що стояв коло мене на фортовім валі.

— Як же він це зробив? — спитав адвокат.

— Кинув ножом, — відповів Крек — кинув ножом раніш, аніж встигли вистрілити. Не знаю, де навчився він тієї штуки.

— Сподіюсь, що ти не навчився того від індієць — сказав сміючись сестрінок.

— Мені здається, — промовив задумано панотець Бравн — що ця історія має свій моральний сенс.

Поки вони так розмовляли, вийшов з другої кімнати секретар Ввілтен і стояв, чекаючи. Була це бліда, ясноволоса людина з квадратним підборіддям і спокійними очима, що мали якийсь собачий вираз. Легко було повірити, що він спить одним оком, як сторожлива собака. Сказав тільки:

— Пан Мертен прийме панотця за десять хвилин.

Але й це перебило розмову групи. Старий Крек заявив, що мусить відійти, а за ним вийшли його сестрінок і адвокат; панотець залишився на кілька хвилин сам із секретарем. Велетнянеґра в другому куті кімнати годі було вважати за живу істоту — так непорушно він сидів, повернувшись до них своєю широкою спиною, і дивився на внутрішню кімнату.

— Всю охорону улаштовано трохи скомпліковано — замітив секретар. — Мабуть чули ви, панотче, про того Данила Дума й про те, чому не надто безпечно залишати шефа самого?

— Але тепер він сам? — спитав панотець Бравн.

Секретар глянув на нього поважними, сірими очима.

— На п'ятнадцять хвилин з двадцять чотирьох годин. Це одинока хвилина, коли він дійсно на самоті, а причина того досить незвичайна.

— Яка саме — спитав гість.

Ввілтен глядів так само уважно, але уста його суворо стиснулись.

— Коптійська чаша — сказав. — Ви може забули, та він ніколи не забуває про неї, та й ні про що інше. Щодо того не вірить він нікому з нас. Вона захована десь у тій кімнаті так, що тільки він може її відшукати, і він не виймає її, доки ми всі не вийдемо звідтіль. Таким чином нам доводиться ризикувати впродовж тієї чверть години, покіль він сидить і любується чашею; мушу признати, що це єдине набоженство, яке він практикує. Властиво, великого ризика в тім нема. Я перетворив ціле те місце на пастку й думаю, що й сам диявол тут не ввійде, а в усякому випадку не вийде звідтіль. Якби цей проклятий Данило Дум захотів зложити нам візиту, то напевно мусітиме залишитись і на обід, слово чести! Я сиджу ці чверть години як на розжаренім вугіллі, і якби тільки почув вистріл або відголос боротьби, то натиснув би цей гудзичок. А тоді електричний струм охопив би кільцем огорожу й кожний, хто хотів би через неї пройти, впав би трупом. Та тут не може бути вистрілу, бо туди тільки один хід, а єдине вікно, біля якого він сидить, на верху башти, гладкої, як намащений кіл. До того ж ми всі тут озброєні. І якби Дум увійшов у цю кімнату, був би мертвий раніш, аніж встиг би вийти з неї.

Панотець Бравн дивився на килим, моргаючи очима. А потім сказав нагло:

— Сподіваюсь, не образитеся за те на мене, але прийшло мені тепер щось на думку! І то про вас.

— Справді — сказав Ввілтен. — Що ж таке?

— Мені здається, що ви людина однієї думки, — продовжував панотець Бравн — але, вибачте, що це скоріш думка спіймати Данила Дума, ніж захистити Брандера Мертена.

Ввілтен трохи здригнувся, дивлячись на свого розмовця, далі на його суворім лиці появилась дивна посмішка.

— Звідкіля, панотче... що дало вам привід так думати?

— Ви сказали, що якби почули вистріл, негайно пустили б електричний струм, щоб забити ворога-втікача. Але хіба подумали ви про те, що вистріл може бути смертельний для вашого шефа раніш, покіль електрика вбе його ворога. Я не кажу, що ви не рятували б Мертена, якщо б могли, але це, здається, другорядне у ваших думках. Справа охорони розроблена дуже скомпліковано, як ви кажете, і, здається, розробили ви її самі.

Але в ній усе більш призначене, щоб схопити вбийника, аніж врятувати людину.

— Отче Бравне, — сказав секретар своїм спокійним голо- сом — ви дуже дотепні, але маєте ще щось більше, як саму до- тепність. Ви така людина, перед якою хочеться сказати правду. Зрештою, ви її і так почули б, бо тут уже починають жартувати з мене. Всі кажуть, що я маняк, що гоню за цим великим злочин- цем; може воно так і є. Але я скажу вам те, чого ніхто з них не знає. Називаюся Джон Ввілтен Гордер.

Панотець Бравн кивнув головою, якби це прізвище все йому вияснило, а Ввілтен говорив далі:

— Людина, що зве себе Думом, убила мого батька й дядька та зробила вбогою мою матір. Коли Мертен шукав секретаря, я взяв цю посаду, бо думав, де є чаша, там раніш чи пізніш буде й злочинець. Але не знав я, хто він, той злочинець, і міг тільки ждати його. Я збирався вірно служити Мертенові.

— Розумію — ласкаво притакнув панотець Бравн. — А чи не час нам зайти до нього?

— А, так — відказав Ввілтен, трохи здригнувшись. Пан- отець Бравн подумав, що манія мести знову заволоділа ним на хвилину. — Ідіть туди — докинув секретар.

Панотець Бравн пішов просто до внутрішньої кімнати. Однак не чути було звідгіль навіть звуку привітання, царила глу- ха мовчанка; за хвилину панотець з'явився назад у дверях.

В тій же хвилині мовчазний оборонець, що сидів біля две- рей, нагло ворухнувся, так ніби щось із великих меблів ожило. Здавалося, що сама поза панотця Бравна стала для нього сиг- налом: його голова була проти світла, що падало з вікна, а об- личчя в затінку.

— Я думаю, тепер ви натиснете цей гудзик — сказав свя- щеник зідхнувши.

Ввілтен ніби прокинувся з глибокої задуми, зірвався й крик- нув уривисто:

— Не було ж вистрілу!

— Так — зауважив панотець — це залежить від того, що ви вважаєте за вистріл.

Ввілтен кинувся знову вперед і вони обидва ввійшли у вну- трішню кімнату. Був це невеликий покій, просто, хоч і чепурно вмебльований. Проти них було широко відчинене вікно, що ви- ходило на сад і рівнину. Біля самого вікна стояло крісло й ма- ленький столик, так наче положеник хотів мати якнайбільше по- вітря і світла в короткі хвилини насолоди самотою.

На маленькому столику коло вікна стояла коптійська чаша: власник розглядав її видно в найкращім світлі. Варто було на неї дивитись: ясне блискуче світло дня розжаріло в її дорогоцін- них каменях тисячами різнобарвних вогників, так, що вона ви- глядала на прототип святого Граля. Варто було на неї дивитися, тільки Брандер Мертен не глядів на неї. Його голова опала на- зад на спину крісла, грива білого волосся звисала до землі, а го-

стра сизенька борідка піднялася догори: в його горлі стирчала довга, брунатна стріла з червоним пір'ям на кінці.

— Беззвучний вистріл — сказав панотець Бравн тихо. — Саме думав я нещодавно про новий винахід беззвучної вогнепальної зброї. Але це дуже старий винахід, а проте теж беззвучний.

Потім додав:

— Здається, він не живе. Що тепер думаєте робити?

Блідий секретар зірвався з місця і раптово вирішив:

Ясна річ, я натисну цей гудзик, — сказав — а коли цього буде мало, щоб убити Даниїла Дума, то переслідуватиму його по всьому світу, поки аж його знайду.

— Вважайте, щоб не пошкодило це нашим приятелям, — замітив панотець Бравн. — Вони не могли відійти далеко, — треба їх покликати.

— Вони всі знають про сталеву стіну, — відповів Ввілтен, — ніхто з них не спробує перелазити її, хіба що... дуже спішився б.

Панотець Бравн підійшов до вікна, через яке, очевидно, влетіла стріла, й виглянув. Глибоко вдолі лежав город з плоскими грядками квіток і скидався на легко забарвлену мапу. Навкруги було просторо й пусто, вежа підіймалася так високо, що з уст священника впали знову дивні слова:

— Грім з ясного неба! Хтось сказав про грім з ясного неба, про смерть злітаючу з просторів. Подивіться тільки, як далеко все; здається неможливе, щоб стріла могла летіти так далеко. Хіба, що це стріла з неба.

Ввілтен повернувся, але не відповів нічого, а панотець Бравн продовжував далі, наче до себе самого:

— Приходить на думку летунство. Мусимо спитати молодого Ввена... про воздухоплавство!...

— Воно тут досить оживлене — мовив секретар.

— Тут або дуже нове, або зовсім старе знаряддя — замітив панотець Бравн. — Цю справу розумітиме мабуть добре його старий дядько; його мусимо спитати про стріли. Ця стріла виглядає на стрілу червоноскірих індіан. Не знаю, звідкіль її вистрілили. Але пригадуєте собі, що розказував старий Крек? Я замітив, що в тім є своя мораль.

— Якщо б у тім був який моральний сенс, — живо сказав Ввілтен — то був би він хіба в тім, що правдивий індіанець може вистрілити з більшої віддалі, ніж ви гадаєте. Але це дурниця, робити в такому випадку порівняння.

— Не думаю, що ви правильно вивели мораль, — підкреслив панотець Бравн.

Хоч в дальших днях малий панотець, здавалося, зовсім розтанув серед мільйонів пожильців Нью-Йорку, намагаючись бути не чим іншим, як тільки числом на нумерованій вулиці, — то насправді був він впродовж тих двох тижнів цілковито зайнятий покладеним на нього завданням, бо дуже лякався по-

милки правосуддя. І хоч з-поміж своїх знайомих не вирізнявав двох-трьох причасних до тієї справи, то проте вспів непомітно покористуватись нагодою і побалакати з двома-трьома, причетними до тієї справи.

Зокрема цікаву балачку мав він з старим Гікорі Креком. Було це на лавочці в Центральнім Парку. Ветеран сидів, поклавши свої костисті руки на чудово різану палицю з червоного дерева, скопійовану мабуть з якогось індіанського томагавка.

— Так, може це й постріл з дуже далеко, — казав він, хитаючи головою, — але я не радив би вам пересуджувати рішуче віддаль, на яку може летіти індіанська стріла. Я знав лучників, що їх стріли летіли наче кулі, й хоч летіли дуже довго, проте напричуд досягали мету. Очевидячки, тепер не чути вже про індіан з стрілами, тим менш в цій околиці. Але якби випадково був тут з старим луком у руках один з старих справних стрільців і якби він скрився за тими деревами яких сто ярдів за стіною Мертена, — то я не ручу, чи благородний дикун не був би здатний пустити стрілу понад стіну в горішне вікно Мертенового дому, а навіть і в самого Мертена. За давніх часів бачив я ще дивовижніші випадки.

— Немає сумніву, — сказав панотець — ви не тільки бачили, але й робили такі дивні речі.

Старий Крек усміхнувся ніяково та відповів зараз різко:

— Я, це стара історія.

— Люди іноді люблять вивчати старі історії. Сподіюся, що у вашому минулому не має нічого такого, що дало б змогу лихим язикам робити вас причетним до того діла.

— На що ви, панотче, натякаєте? — спитав Крек і його старечі очі зирнули бисто, оживляючи вперше його червоне, дерев'яне лице, схоже на голівку томагавка.

— Ну так, коли ви добре обізнані з усіма випадками й хитрощами червоношкірих... — почав повільно панотець Бравн.

Крек сидів досі зігнувшись і спираючи бороду на свій дивовижний костур. Тепер скочив випростований в увесь ріст і стояв на стежці мов войовник, піднявши в руках костур до удару.

— Що? — закричав він хрипко — що за чорт! То ви, панотче, прийшли тут на те, щоб насмілитись мені натякнути, ніби я вбив мого шурина?

Люди з кількох лавок, розставлених понад стежкою, стали дивитися на тих, що стояли один проти одного посеред алеї і сварилися: один — лисий загарливий малий чоловік, що вимахував своєю дивовижною палицею, мов булавою, і другий — чорний, корогенький і товстенький дрібний панотець, що дивився на того безстрашно й безрушно, тільки кліпаючи очима. Хвилину здавалося, що священник дістане по голові палюгою та що старий ветеран розправиться з ним за справді індіанською швидкістю. Та тут же появилася показна постать ірландця полісмена, що простував до групи. Але панотець сказав зовсім спокійно, ніби відповідаючи на звичайний запит:

— Я зробив деякі висновки в тій справі, але мабуть не загадаю про них, доки не скінчу розсліду.

Чи то тому, що наблизився полісмен, чи може від спокійного панотцевого погляду, старий Крек взяв палицю під паху, й, бурмотючи щось непевно, насунув на голову крисаню. Панотець Бравн спокійно попрощався з ним і ніким не здержуваний вийшов парковою дорогою аж до готелю, де, знав, застане молодого Ввена. Молодець зірвався з місця, щоб його привітати. Його міна була ще більше стомлена й непевна, ніж раніш, наче сушила його якась журба. Панотець підозрівав, що його молодий приятель з безсумнівним успіхом тільки що розминувся з правилами останньої новелі в американській конституції. Але з першого слова про його улюблену тему він став слухати досить уважно й непорушно. Бо панотець Бравн почав розмову з того, чи багато в окрузі летунів та, як він навіть помилково думав, що круглий дім містера Мертена, це аеродром.

— Дивно, що ви, панотче, не бачили ні одного з них, коли ми там були — відповів капітан Ввен. — Іноді літає їх там, як мух: ця відкрита рівнина — дуже зручне місце для них, і я зовсім не подивуюсь, коли в майбутньому вона стане розсадником, що так скажу, моїх механічних птиць. Я й сам тут багато літав і знаю мало не всіх, що літали тут під час війни, але тепер притяглося сюди багато людей, що про них я ніколи й не чув у житті. Незабаром, гадаю, з літаками буде скоро те саме, що й з самоходами, і кожна людина у Стейтах матиме свій літак.

— Діставши від Творця — сказав панотець посміхаючись — право на життя, волю автомобілізм, не кажучи вже про летунство. Отже, гадаю, можемо прийняти, що чужий літак міг був якийсь час літати понад тим будинком, і на нього не звертали б злишньої уваги.

— І навіть відома людина, — продовжав панотець — могла б узяти машину, з якої не можна було б пізнати, чия вона. Якби ви, наприклад, літали, як звичайно, містер Мертен і його друзі могли б може пізнати голос мотору; але ви могли б пролетіти дуже близько вікна на чужому літаку, так близько, як цього вам було б треба для якоїсь мети...

— Так, — сказав молодий чоловік, мало не механічно; але зараз же зупинився й відкривши уста, глянув на панотця витріщеними очима. — Боже, — сказав тихо — Боже!

Потім устав з крісла блідий, увесь тремтючи, а все таки глядів на священика.

— Та чи ви збожеволіли? — сказав — чи маячите?

Настала мовчанка, а потім Ввен знову заговорив швидким шиплячим голосом:

— Отже ви, панотче, прийшли сюди, щоб висказати здогад, що...

— Ні, тільки на те, щоб дістати здогади — сказав панотець Бравн, вставши. — Я поробив деякі висновки, але краще буде тепер не казати про них.

Вклонився Ввенові з однаковою деревяною ввічливістю і вийшов з готелю на дальшу свою цікаву мандрівку.

Смерком тієї ж днини, темними вулицями й сходами, що блукають, поки аж спадуть до ріки, завела його ця мандрівка в найстаршу й дуже неправильно будовану частину міста. Просто під кольоровою ліхтарнею, що визначала вхід до марного китайського ресторанчика, він зустрівся з людиною, що її бачив уже й передтим, але на всякий випадок не в такому стані, як ось тепер.

Містер Норман Дрег, як і давніш, дивився на світ суворо з-поза своїх окулярів, які, здавалося, обводили частину його обличчя наче якоюсь скляною маскою. Але, за винятком тих окулярів, його вигляд дуже змінився за той місяць, що проминув з часу вбивства. Тоді, як замітив панотець Бравн, Дрег був так елегантно одягнений, що аж нагадував манекена за вікном кравецької майстерні. Тепер та вся зовнішність змінилася на гірше, так наче б манекен змінився на опудало. Він мав іще циліндер, але побитий і погнутий, його одяга була обшарпана, а ланцюжок від годинника й інші прикраси зникли.

Проте панотець звернувся до нього так, ніби вони тільки що вчора зустрічались, і не вагаючись сів поруч нього на лавці дешевої харчівні, що до неї Дрег саме йшов. Але не панотець розпочав перший розмову.

— Ну й що ж, — пробурмотів Дрег — пощастило вам відізнати за свого святого й блаженного мільйонера? Відома річ, усі мільйонери святі й блаженні; то ж можна прочитати що другий день у часописах, як то вони жили за науками родинної біблії, що її читали вже на колінах у матері. Ех — якби вони вміли вчитати з родинної біблії те, що треба, матусі здивувалися б та й мільйонери теж, гадаю. Ця стара книжка має багато великих стародавніх жорстоких поглядів, що їх тепер не визнають; якась мудрість камяної доби, що її поховано під пірамідами. Подумайте собі, панотче, що хтось скинув би старого Мертена з його вежі і видав на жир псам; це не було б гірше від того, що стрінуло Іезавель. А хіба не порубано Агава на шматочки, хоч він і був делікатний? Мертен усе своє життя поступав делікатно, чорт би його побрав, аж врешті став такий делікатний, що вже й ходити не міг, тільки їздив. І Божа стріла влучила його так, як про це могло стояти в старій книжці, і побила його смертельно на верху вежі на очах всіх людей.

— На всякий випадок, стріла була матеріальна — докинув його товариш.

— Піраміди теж матеріальні, але взнять міцно мертвих фараонів, — посміхнулася людина в окулярах. — Можна б, гадаю, багато дечого сказати про ті старі матеріальні релігії. За тисячі років залишилося старе каміння з вирізаними на ньому богами й володарями з натягненими луками й такими рухами, що, здається, ніби вони справді могли напинати камяні луки. Може це й матерія, але яка матерія! Чи дивлячись на ті старі східні взори й речі, не подумали ви собі інколи, що старий Господь Бог, наче якийсь темний Аполльон, розсилає чорні лучі смерті?

— Коли б це було так, — відповів панотець — то мусів би я Його назвати іншим іменем. Але ніяк не думаю, що Мертен погіб від чорного луча чи від камяної стріли.

— Ви мабуть думаете, що він святий Севастіян, убитий стрілою, — посміхнувся презирливо Дрег. — Мільйонер мусить бути мучеником. Звідки ж ви знаєте, панотче, що він на те заслужив? Ви мабуть не надто багато знаєте про того свого мільйонера. Отже дозвольте собі сказати, що він заслуговував на це тисячу разів.

— Добре, — сказав лагідно панотець Бравн — тож чому ви не вбили його?

— Хочете знати, чому я його не вбив — сказав Дрег, дивлячись на нього здивовано. — Ну, ну, гарний же з вас тип священика.

— Ну, чого там — сказав панотець Бравн, ніби відпекуючись від якогось компліменту.

— Здається, ви хочете тим сказати, що це я його вбив — забурчав Дрег. — Ну, що ж, докажіть те! А що до нього, то, гадаю, це не велика втрата.

— Навпаки, велика — різко відповів панотець. — Велика для вас. І тому ви не вбили його.

І вийшов з кімнати, а людина в окулярах, роззявившись, дивилася довго за ним.

Минув місяць, поки панотець Бравн відвідав удруге дім, де третій мільйонер став жертвою Даниїла Дума. Найбільш заінтересовані в тій справі відбували саме щось у роді наради. На першому місці сидів старий Крек, праворуч його сестрінок Ввен, ліворуч юрист. Велетень з рисами африканця, на імя, як виявилось, Гарріс, теж був приявний як свідок. Руда, гостроноса особа, прізвищем Діксен, була представником якогось Пінкертена чи іншої якоїсь приватної детективної агентури. Панотець Бравн сів смирно на порожнє місце коло неї.

Вся преса світу була переповнена вістками про катастрофу фінансового потентата, міцного організатора великого промислу. Та від невеличкої купки осіб, що були біля нього в момент його смерти, мало чого дізнався б. Дядько, сестрінок і синдик заявили, що вони були вже поза зовнішнім муром, коли вдарили на тривогу. Сторожі, що були при обох виходах, дали, хоч не надто ясно, таку саму відповідь. Тільки з одним ускладненням треба було числитися. Виявилось, що в момент Мертенової смерти, чи то перед тим, чи то по тім, якийсь сторонній блукав коло входу й хотів бачитися з містером Мертеном. Слуги не могли зрозуміти гаразд, чого він хоче, бо мова його була дуже неясна. Але потім видалось це дуже підозріле, бо сторонній казав був, що лиху людину може знищити однісіньке слово з неба.

Петро Ввен нахилився наперед. На його худому обличчі заясніли живо очі. Сказав:

— Закладаюсь, що це був Норман Дрег.

— Хто це такий Норман Дрег? — спитав його дядько.

— Це я й сам хотів би знати — відповів Ввен. — Я навіть раз спитав його просто про те, але він має цікавий спосіб викручуватись від кожного запиту, наче зручний шерміст відпаровувати удари. Викрутився, звертаючи розмову на майбутнє летунства. Я йому ніколи не довіряв.

— Що ж це власне за людина — спитав Крек.

— Він містагог — сказав священик із невинним посміхом. — Їх тепер багато розвелось, всі ті, що натякають вам у паризькій каварні, буцімто вони зняли занавісу з Ізиди або знають тайну Стонгенжу. Для такого випадку, як оцеї, вони завсіди мають якесь містичне пояснення.

Гладка чорна голова містер Бернарда Блека похилилася чемно до промовця, але її усміх був непривітний.

— Я ніяк не думав би, панотче, що ви ставитесь вороже до містичних пояснень — сказав він.

— Зовсім навпаки, — відповів панотець Бравн і кивнув йому приязно головою. — І тому саме можу з ними не погоджуватись. Кожний фальшивий правник може обдурити мене, але не обдурить вас, бо самі ви юрист. Кожний дурень міг би передягтися за індіянину і вмовити в мене, що він одинокий оригінальний Гастявата, але приявний тут містер Крек відразу його здемаскував би. Якийсь шахрай міг би вмовити в мене, що знаменито знається на летунстві; але не піде йому те з капітаном Ввеном. Так воно й з іншими справами. Саме через те, що я знаюсь трохи на містиці, не треба мені містагогів. Справжні містики не ховають тайн, а навпаки, відкривають їх. Вони виносять їх на денне світло, і, дарма, що ви їх побачили, вони все таки залишаються тайнами. Але містагоги держать свої ніби тайни в пійтмі; коли ж ви знайдете їх, побачите, що це буденна дрібничка. Але в тім випадку, признаю, Дрег мав на гадці щось зовсім реального, коли говорив про вогонь із хмар і громи з неба.

— Що ж саме? — спитав Ввен. — Думаю, що за ним на всякий випадок треба стежити.

— Так, — відповів повільно священик — він хотів, щоб ми вважали це вбивство за чудесне саме тому, бо... ну тому, що він знав, що тут ніякого чуда не було.

— А, — прошипів Ввен — я так і думав. Просто кажучи, він і є той злочинець.

— Кажучи просто, сказав спокійно панотець — то він злочинець, що не допустився злочину.

— Це по вашому значить „кажучи просто”? — ввічливо спитав Блек. — Прошу, може, вяснити це простіше.

— Тепер ви скажете, що я містагог, — сказав панотець Бравн, трохи збентежений, але широко посміхаючись. — Це був тільки випадок. Дрег не зробив злочину, то значить того саме злочину. Мав тільки один злочин на сумлінні, а саме шантаж, і для нього то блукав ось тут. Але він зовсім не хотів, щоб хто-небудь дізнався про його тайну, або щоб смерть Мертена висушила джерело його приходів. Зрештою, про нього можемо ще

поговорити пізніш. Тепер хочу тільки, щоб не стояв нам на шляху.

— На якому шляху? — спитав адвокат.

— На шляху до правди, — відповів священик, спокійно дивлячись на нього.

— Чи хочете тим, панотче, сказати, що знаєте, панотче, правду? — виїкав адвокат.

— Гадаю, так — скромно відповів священик.

Настала раптово тишина.

— Де ж тут подівся секретар Ввілтен?! Він повинен тут бути! — різко крикнув нагло Крек, наче без звязи з тим, що говорено.

— Зустрічаюсь з містером Ввілтенем — сказав поважно панотець Бравн — і просив його потелефонувати до мене сюди близько цієї години. Можу сказати, що ми прояснили цю справу воднораз із ним.

— Коли, панове, працюєте разом, то все гаразд, — пробурчав Крек. — Він був завжди як собака на сліді того несхопного злочинця, отже розумно було вести розшуки разом із ним. Але, коли ви, панотче, знаєте всю правду, то як ви, до дідька, дійшли до неї?

— То ваша заслуга в тому — відповів священик, дивлячись м'яко на запального ветерана. — Одна дрібниця в вашому оповіданні про індіанця, що кинув ножем у вояка на валах форту, навела мене на правильну дорогу.

— Ви вже це говорили — сказав Ввен здивовано — але я не бачу в тих двох випадках нічого спільного, хіба те, що убийник кинув стрілу і влучив нею у людину на верху дому, схожого на форт. Одначе стріли тут не кинено, а вистрілено й летіла вона здалеку. Не бачу, що виходило б з цього для нас?

— Боюся, що ви не зрозуміли головного моменту в оповіданні — вияснивав панотець. — Річ не в тім, що одна зброя може нести далеко, а друга ще далше; річ у тому, що знаряддя вжито до бою неправильно. Люди з форту Крека думали про ніж як знаряддя до рукопашного бою і забули, що його можна кинути як спису. Інші знову думають, що даного знаряддя можна вжити тільки як списи до кидання, забуваючи, що його можна вжити й до рукопашного бою. Мораль того оповідання така: коли ніж можна вжити як стрілу, то й стрілу можна вжити як ніж.

— Очі всіх дивилися на священика, але він говорив далі тим самим легким безжурним тоном:

— Природно, ми заходили в голову, хто міг пустити стрілу у вікно, чи здалеку вона прилетіла і т. ін. А тим часом правда така, що ніхто стріли не пускав і вона зовсім через вікно не влетіла.

— А як же вона туди потрапила? — спитав похмуро темноволосий юрист.

— Хтось приніс її туди з собою, гадаю — відповів панотець Бравн. — Таку стрілу не тяжко з собою принести й сховати.

Хтось мав її в руках, коли стояв при Мертені в його кімнаті. Хтось устроїв її в Мертенове горло як ніж, а потім спробував дуже інтелегентно розмістити все так, щоб відразу всі стали думати, що стріла влетіла у вікно наче птах.

— Хтось, — сказав старий Крек голосом важким, як камінь.

Пронизливо й настирливо задзвонив телефон. Апарат був у сусідній кімнаті; панотець Бравн кинувся туди мерщій, поки ще хто інший і поворухнувся.

— Що це все значить? — скрикнув Петро Ввен, дуже схвилюваний і стривожений.

— Казав, що жде телефону від Ввілтена — відповів йому дядько млявим голосом.

— Мабуть Ввілтен — замітив адвокат тому тільки, щоб перервати тишу.

Та ніхто йому не відповідав, поки нагло не повернувся панотець Бравн, несучи відповідь.

— Панове, — сказав він, сідаючи на своє місце — ви самі просили мене, щоб я дізнався правди в тій загадці. А знайшовши її, й мушу її розказати, не намагаючись зовсім полегшити несподіваний удар. Коли людина суне ніс у таку справу, годі їй когонебудь ошаджувати.

— Я гадаю, — сказав Крек, розбиваючи мовчанку, яка настала після панотцевих слів, — виходить, що когось з нас обвинувачують або підозрівають.

— Всіх нас можна підозрівати, — відповів панотець Бравн, — і мене також, бо я знайшов тіло.

— Певна річ, що нас підозрівають — гостро сказав Ввен.

— Панотець Бравн вияснив мені ввічливо, як то я міг облягати з аеропляну вежу.

— Ні, — відповів священик усміхаючись — це ви самі мені описали, як би ви це зробили. Було дуже цікаво.

— Він, здається, гадав також, що це я вбив Мертена індійською стрілою — пробурчав Крек.

— Я вважав це за майже неможливе — сказав панотець, скривившись. — Мені прикро, коли я так неповоротно це робив, але я не мав іншого шляху, щоб простежити правду. Важко собі уявити щось неймовірніше, ніж припущення, що капітан Ввен летів на великій машині біля вікна в саму хвилину вбивства і ніхто цього не помітив. Так само неймовірно, щоб поважний старий пан грався в індіянину й ховався за кущами з луком і стрілами, щоб убити людину, яку він убити міг всотеро простіше. Але я мусів переконатися, чи не мають вони якої спільноти з тим убивством; тому то й мусів я їх обвинувачити, щоб доказати їх невинність.

— Як жеж ви доказали їх невинність? — спитав зацікавлений адвокат Блек, нахилиючись наперед.

— Тільки через хвилювання, яке вони виявили, коли я їх обвинувачував, — відповів запитаний.

— Як це?

— Коли мені личить так висловитися, — спокійно продовжав панотець — то я вважав за відповідне підозрівати їх і всіх. Я підозрівав містера Крека й капітана Ввена, себто я допускав можливість чи ймовірність їх провини. Я сказав їм, що дійшов до деяких висновків; тепер скажу, які це були висновки. Я впевнився, що вони невинні з їх поведінки в моменті, коли вони переходили з несвідомости до обурення. Поки вони не догадувались, що їх обвинувачую, самі давали мені матеріял до обвинувачення. Вони просто пояснили мені, як могли б зробити злочин; і тоді раптово помітили з гнівним криком, що їх обвинувачую. Вони спостерегли це вже після того, як дали матеріял, але все таки раніш того, поки я їх обвинувачував. Отже винуватець не поступив би так ніколи в житті. Він або був би розярений і підзорливий з самого початку, або вдавав би несвідомість і невинність до самого кінця. Але він ніяк не починав би з того, щоб погіршити з початку своє становище, а потім, обурившись, з гнівом заперечувати гадку, яку він сам допоміг викликати. Це може трапитись тільки з тим, хто справді не помічає, що він наговорює на себе. Свідомість убийника завсіди пересадно хороблива, чула й не дала б йому спочатку забути про свій звязок зо справою, а потім догадатись і заперечити його. Отже відразу виключив я тих панів з тієї причини, інших з іншої. Так, наприклад, секретаря... Але тепер хотів би говорити про що інше. Слухайте, панове, тільки що Ввілтен телефоном дозволив мені сказати вам важну вістку. Думаю, що всі, панове, знаєте, хто був Ввілтен і кого він переслідував.

— Я знаю, що він слідив Данила Дума й не заспокоїть ся, доки його аж знайде — відповів Петро Ввен. — Я чув, що він син старого Гордера й хоче пімстити його смерть. На всякий випадок він певно шукає тепер цього чоловіка, Данила Дума.

— Отже — сказав панотець Бравн — він знайшов його. Петро Ввен скочив зворушений.

— Убийника? — крикнув. — Уже його заарештували.

— Ні, — сказав поважно панотець Бравн. — Я сказав, що справа поважна, поважніша, ніж думаєте. Боюсь, що бідний Ввілтен узяв на себе велику відповідальність. Боюся, що покладе її і на нас. Вистежив злочинця й тепер, коли нарешті спіймав його, взявся сам виконати на ньому правосуддя.

— Ви хочете сказати, що Данило Дум.. — почав адвокат.

— Хочу сказати, що Данило Дум не жиє — докінчив панотець. — Дійшло до дикої боротьби і Ввілтен убив його.

— Не можу ляяти Ввілтена за те, що вбив такого злочинця,

— Добре зробив — гаркнув Крек.

особливо, коли брати на увагу пімсту — згодився Ввен. — Це все одно, що розчавити гадюку.

— Я не погоджуюся з вами, — сказав священник. — Усі ми виголошуємо інколи романтичні сентенції в обороні лінчу й безправства. Але твердо вірю, що, коли б ми втратили свої закони й свободу, ми пожалували б за ними. До того, вважаю за нельо-

гічне боронити морду, що його довершив Ввілтен, не спитавши навіть, чи не було чогось, що виправдувало б злочини Данила Дума. Навряд, чи Дум був простий убийник. Може це був дегенерат, опанований манією, що мусить мати чашу. Може бути, що він спершу вимагав-жадав її, грозив, а врешті вбивав тільки після боротьби, — обидві жертви знайдено поза їх домами. Отже проти вчинку Ввілтена говорить саме те, що тепер ми ніколи вже не всіємо дізнатись, як дивився на цю справу сам Дум.

— Надокучило мені вже вислухувати ці всі сантиментальні виправдування негідника й злочинця, — скипів Ввен. — Коли Ввілтен убив злочинця, то добре зробив і годі про дальше розводитись.

— Справедливо, справедливо, — потакував йому дядько, киваючи головою.

— Обличчя панотця Бравна стало ще поважніше, коли він поволі звів очі на всіх.

— Ви справді всі так думаєте? — спитав. Але поки ще поставив той запит, усвідомив уже собі, що він англієць і на чужій землі. Певно, він був серед приятелів, але все таки чужинців. У їх крові палав неспокійний вогонь, чужий його нації, гарячіший палкий дух західнього народу, що вмів повставати й лінчувати, але передовсім єднатися. І відчув, що вони вже обідналися.

— Добре, — сказав зідхнувши панотець Бравн — виходить, ви остаточно даруєте тій людині його злочин, чи теж акт мести нещасного чоловіка. Супроти цього я можу, не боячись за нього, розказати вам більше про цю справу.

Він раптово підвівся на ноги. І хоч приявні не зрозуміли значіння того руху, здалось їм, що атмосфера в кімнаті змінюється, наче похололо.

— Ввілтен убив Дума цікавим способом — замітив.

— Як? — спитав нагло Крек.

— Стрілою — відповів священник Бравн.

В довгій кімнаті сутеніло. Денне світло зосереджувалось іще тільки коло великого вікна, при яким умер мільйонер. Сливе автоматично очі всіх звернулися в тім напрямі, ніхто не промовив і слова. Врешті роздався голос старого Крека, наче крикання, хрипко й уривчасто:

— Що це значить? — Що це значить? — Брандера Мертена вбито стрілою і цього негідника теж стрілою...

— Тією самою стрілою — сказав панотець — і в ту саму хвилину.

Знову деякий час царила грізна душлива мовчанка. Врешті молодий Ввен почав:

— Отже, кажете, панотче...

— Я кажу, що ваш приятель Мертен і був Данило Дум — сказав рішуче панотець Бравн. — Іншого Дума не знайдете на світі. Ваш приятель Мертен мав манію на пункті коптійської чаші, молився до неї щодня, як до божка. Ще замолоду вбив він справді двох людей, щоб дістати її, хоч, гадаю, що ті вбивства були

припадковим моментом під час грабежі. В усякому разі він дістав чашу. А цей Дрег мусів знати про те й шантажем діставав од нього гроші. Ввілтен знайшовся в Мертена для зовсім інакших причин. Гадаю, що дізнався правди вже тоді, коли був у Мертена секретарем. На кожний випадок, у цьому домі, в цій кімнаті його переслідування закінчилося й він убив убийника свого батька.

Довго ніхто не відзивався. Потім старий Крек забарабанив пальцями по столі, і врешті промимрив:

— Брандер мусів бути божевільний. Так, певнісінько, був божевільний.

— Але, великий Боже! — спалахнув Ввен. — Що нам тепер робити? Що нам говорити? Це зовсім інше діло! Що зробимо з пресою і великим промислом? Брандер Мертен був щось наче президент або римський папа.

— Так, я теж думаю, що тут є різниця, — почав тихим голосом адвокат Блек. — То змінює...

Панотець Бравн ударив рукою в стіл так, аж склянки на ньому задзвеніли. Здавалося, що це залунала містична чаша, яка все ще стояла під вікном.

— Ні, — закликав він різко, як вистріл з пістоля. — Тут нема ніякої різниці! Я дав вам змогу пожаліти нещасливого Дума. Доки ви думали, що це звичайний злочинець, не хотів з вас ніхто мати для нього милосердя, всі ви були за особистою пімстою. Ви всі стояли тоді за тим, що його слід було вбити як дикого звіра, не вислухавши його публично. Ви казали, що дістав він заслужене. Добре! Але коли Данило Дум дістав заслуженину, то добра вона також і для Брандера Мертена. Виберіть або вашу дику справедливість, або нашу скучну законність, але — на Боже милосердя — нехай це буде або рівне безправство, або рівне право!

— Ніхто не відповів; тільки по хвилині адвокат відізався:

— А що скаже поліція, коли дізнається, що ми хочемо простити злочин?

— А що вона скаже, коли я їм розкажу, що ви його справді толерували? — спитав панотець. — Ваша пошана для права, містер Блек, приходить досить пізно.

Після павзи закінчив він уже лагідніш:

— Особисто, я готов сказати правду, коли до мене звернеться за тим відповідна влада. А ви, робіть, як знаєте. Але це фактично мало що змінить. Ввілтен подзвонив мені, щоб сказати, що я можу вам виявити його визнання, бо, коли ви почуете правду, він буде вже безпечний.

Не поспішаючись, підійшов поволі до вікна і став біля маленького столика, при яким умер мільйонер. Коптійська чаша була на тім самім місці. Якийсь час священник стояв там, приглядаючись їй, як горіла всіма барвами веселки на тлі голубої безодні неба.